

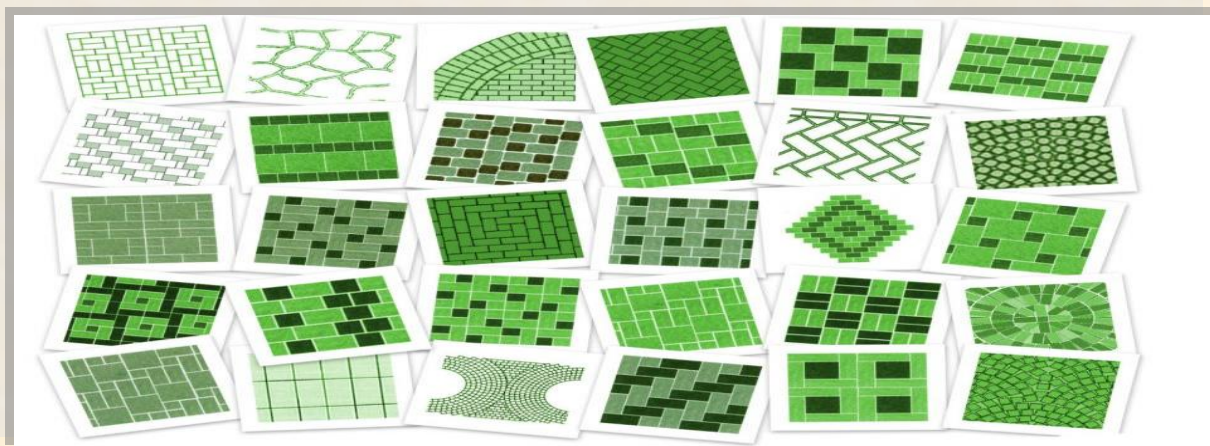
Kokneses internātpamatskola – attīstības centrs

sadarbībā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju

KONFERENCE

14.03.2019.

**UZVEDĪBA KĀ SKOLĒNU
SASNIEGUMUS
MOTIVĒJOŠS FAKTORS**

UZVEDĪBA KĀ SKOLĒNU SASNIEGUMUS MOTIVĒJOŠS FAKTORS

Latvijā aktuāls ir jautājums par uzvedības negatīvo izpausmju mazināšanu, jo tie būtiski ietekmē skolēnu mācību sasniegumus un sagatavotības dzīvei sabiedrībā kvalitāti. Neskatoties uz dažādu speciālistu un sabiedrības pūlēm, uzvedības radītās problēmas joprojām daļēji ir neatrisinātas. Bērniem bieži vērojama destruktīva, antisociāla uzvedība un viņi rīkojas vardarbīgi. Uzvedības radītās problēmas ietekmē gan pedagoga darbības kvalitāti, gan bērnu mācību sasniegumu rezultātus, pie tam ne tikai to, kuru uzvedība ir problemātiska, bet visu grupā esošo audzēkņu. Risinot uzvedības problēmas, būtiski ir saprast, ka palīdzība ir nepieciešama gan tam, kuram ir uzvedības traucējumi, gan tam, pret kuru uzvedības negatīvās izpausmes tiek vērstas.

Uzvedība “Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā” tiek raksturota kā indivīda rīcības ārēja izpausme, izturēšanās, attieksme, ko parasti nosaka vitālās vajadzības un vides apstākļi, kā arī tuvākajā apkārtnē vai plašākā sabiedrībā pieņemtās tikumiskās normas un ko, tāpat kā zināšanas, vērtē izglītības ieguves procesā. Vērtējot uzvedību, jāņem vērā konkrētie apstākļi un situācijas. Uzvedības negatīvās izpausmes nav raksturīgas tikai skolēniem, tās ir vērojamas gan pirmsskolas vecuma bērniem, gan pieaugušajiem.

Bērnu uzvedības traucējumi un saskarsmes grūtības vēršas plašumā un jau ilgāku laiku ir visas sabiedrības problēma. Jau no 2016.gada 1. novembra Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijā darbu sākusi Konsultatīvā nodaļa, kurā palīdzību var meklēt gan vecāki, gan bērnu aizbildņi, tiklīdz pamanījuši uzvedības problēmas, ar kurām pašu spēkiem nespēj tikt galā. Tā sniedz atbalstu visām iesaistītajām pusēm un nodrošina korekcijas pasākumu kopumu bērniem ar uzvedības problēmām.

2019.gada 14.martā Kokneses internātpamatskola – attīstības centrs sadarbībā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju organizēja konferenci „Uzvedība kā skolēnu sasniegumus motivējošs faktors”, kurā piedalījās pedagogi no tuvākiem un tālākiem novadiem. Konferenci atklāja skolas direktore Anita Ščerbinska un novēlēja tās dalībniekiem veiksmīgu, darbīgu dienu un rast atbildes uz aktuālo jautājumu – kā motivēt skolēnus ar uzvedības traucējumiem iesaistīties mācību procesā un uzlabot savus sasniegumus.

Konferences “Uzvedība kā skolēnu sasniegumus motivējošs faktors” dalībniekiem bija iespēja noklausīties Konsultatīvās nodaļas psiholoģes Vinetas Laizānes lekciju “Bērni ar traumatisku pieredzi. Izaicinājumi skolā”, kurā lektore uzsvēra, ka “trauma” sākotnēji nozīmēja medicīnisku terminu, lai apzīmētu ievainojumu, vēlāk to sāka izmantot, lai aprakstītu arī emocionālu ievainojumu. Tas ir pārmērīgs vai hronisks stress, kas pārsniedz cilvēka spēju tikt ar to galā, kā rezultātā cilvēks jūtas ievainojams, bezpalīdzīgs un nobijies. V. Laizāne, analizējot reālus piemērus no savas prakses, akcentēja traumas ietekmi uz mācīšanās procesu un izvērtēja situācijas gan no bērna, gan pedagoga aspektiem. Skolotājam ir svarīgi saglabāt mieru pašam, jo mierīga un cienpilna pieaugušā izturēšanās modelē atbilstošu uzvedību bērniem, bet emocionāla pieaugušā izturēšanās var saasināt situācijas intensitāti un radīt cīņu par varu.

Ārsts – psihoterapeits Artūrs Miksons, RSU Psihosomatiskās medicīnas un psihoterapijas virsārsts, savā lekcijā “Bērni ar uzvedības traucējumiem skolas vidē” uzsvēra, ka, mainoties vērtībām, mainās arī pedagoga un skolēna attiecības. Audzēkņu uzvedība ir kļuvusi par vienu no aktuālākajām problēmām ne tikai pedagogiem, bet arī pašiem bērniem. Uzvedība un mācību motivācija nemainās pēkšņi, tas nenotiek pēc „burvju nūjiņas” mājiņa. Tas ir ilgs un grūts

darbs, kurā vērojamas gan veiksmes, gan neveiksmes. Pedagogiem ir jābūt pacietīgiem un neatlaidīgiem, viņu darbībai ir jābūt mērķtiecīgi organizētai uz pozitīvu rezultātu. A.Miksons uzsvēra, ka mainījies ir sabiedrības attieksme pret skolu un izpratne par skolā notiekošajiem procesiem, mainījies prasību un atbildību samērs starp skolu un vecākiem, bieži šī funkcija pilnībā tiek atvēlēta skolai.

Konsultatīvās nodaļas vadītāja Inga Millere iepazīstināja konferences dalībniekus ar Starpinstitucionālās sadarbības atbalsta programmas īstenošanas procesa veiksmīgākajiem risinājumiem un grūtībām. Laika periodā no 2016.gada 1.novembra līdz 2019.gada 13.martam nodaļā izstrādātas 558 bērnu atbalsta programmas. Raksturojot konsultācijām pieteikto bērnu uzvedības un saskarsmes problēmas, var secināt, ka pastāv atšķirīgs viedoklis un nepietiekams dialogs par bērna uzvedības problēmām starp sadarbības partneriem: vecākiem/citiem likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem, izglītības iestāžu skolotājiem un atbalsta speciālistiem, sociālo dienestu speciālistiem. Kā līdz galam neatrisinātas problēmas tiek minēta neregulāra un mazefektīva starpinstitūciju sadarbība, nepietiekams sociālo pakalpojumu klāsts pašvaldībās ģimenēm ar bērniem ar uzvedības problēmām, nepietiekami speciālistu un finanšu resursi, nepietiekams atbalsts speciālistiem personisko un profesionālo resursu atjaunošanai. Lektore aicināja izglītības iestāžu darbiniekus būt vērīgiem, atsaucīgiem, iesaistīties, savlaicīgi lūgt atbalstu sadarbības iestādēm un nepalikt grūtībās vieniem.

Konferences turpinājumā dalībnieki, lektoru un psihologu J. Pāvulēna, V. Laizānes un E. Feodorovas vadībā grupu nodarbībās, analizēja dažādas reālas ar skolēnu uzvedību saistītas dzīves situācijas, diskutēja un meklēja tām risinājumus. VBTAI Projekta konsultants bērnu tiesību jomā J. Pāvulēns savā nodarbībā "Bērni ar uzvedības traucējumiem. Problēmsituāciju risinājumu meklējumi" uzsvēra, ka vardarbīga uzvedība rodas un veidojas jau agrā bērnībā, ja ģimenē vecāku attiecībās ir stress un spriedze, vecāki apzināti atstumj bērnu, kuram ir zems pašvērtējums, nesaprašanās ar saviem vienaudžiem. Klīniskā psiholoģe V. Laizāne nodarbībā "Konsultācijas. Ieteikumi. Situāciju analīze" dalībniekiem piedāvāja praktiskus paņēmienus darbam ar bērniem ar uzvedības traucējumiem, savukārt psiholoģes E. Feodorovas nodarbībā "Pozitīvas saskarsmes attīstīšanas iespējas mācību procesā" tika analizēti pozitīvās saskarsmes aspekti teorētiskā un praktiskā darbībā, iekļaujot Smilšu spēļu terapijas metodes elementus.

Paldies visiem konferences dalībniekiem par piedalīšanos, Valsts bērnu tiesību aizsardzības Konsultatīvajai nodaļai un Ingai Millerei par atsaucību konferences organizēšanā, lektoriem par interesantajām lekcijām un ieteikumiem par uzvedības kā skolēnus motivējoša faktora nozīmi mūsdienīgā izglītības procesā.

I.Gerasimova, I.Svence,
Kokneses internātpamatskolas - attīstības centra
metodiskais dienests

UZVEDĪBAS TRAUCĒJUMI UN TO KOREKCIJAS IESPĒJAS

(pēc Betheres D., Lidakas A., Plostnieces A., Ponomorjovas J., Strigunas S. "Metodiskais materiāls pedagogiem darbam ar izglītojamiem, kuriem ir uzvedības traucējumi")

“Mēs rīkojamies saskaņā ar to, kā mēs interpretējam savu pieredzi. Mērķtiecīga uzvedība ir mūsu attieksmes, uzskati un uzvedībai ir saskaņa ar tiem subjektīvajiem mērķiem, kuri, pēc mūsu izpratnes, piešķirs mums sociālu nozīmību. Saprast uzvedību nozīmē saprast mērķus, uz kuriem cilvēks virzās,” norāda Dreikurs un Fergusons (Dreikurs – Fergusons, 1984).

Uzvedība tiek raksturota kā indivīda rīcības ārēja izpausme, izturēšanās, attieksme, ko parasti nosaka vitālās vajadzības un vides apstākļi, kā arī tuvākajā apkārtnē vai plašākā sabiedrībā pieņemtās estētiskās, tikumiskās normas etiķete un ko, tāpat kā zināšanas, vērtē izglītības ieguves procesā. Vērtējot uzvedību, jāņem vērā konkrētie apstākļi un situācijas. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000)

Latviešu literārās valodas vārdnīcā uzvedība tiek skaidrota kā:

- 1) cilvēku sociālo grupu rīcību kopums, kurā iezīmējas noteikta izturēšanās līnija un likumsakarība; pieņemtajām normām atbilstošas rīcības un izturēšanās aktu kopums;
- 2) dzīvas būtnes darbību un rīcību kopums, izturēšanās.

Uzvedības traucējums ir organiskas vai sociālas izcelsmes vispārpieņemtām normām neatbilstošs uzvedības modelis, kas atkarībā no izpausmēm nelabvēlīgi ietekmē personas psihosociālo attīstību un sociālo integrāciju. Uzvedības negatīvās izpausmes nav raksturīgas tikai bērnībā un skolā, tās ir gan pirmsskolas vecuma bērniem, gan pieaugušajiem. Situācijai neatbilstošu rīcību un antisociālu uzvedību raksturo darbības, kuras neatbilst vecumam, un attieksmes, kas ir pretstatā ģimenes gaidām, sabiedrības normām un citu cilvēku personīgajām interesēm.

Bērni ar sabiedrības prasībām neatbilstošu uzvedību bieži pārkāpj noteikumus, klaigā, lamājas. Viņiem raksturīgas niknuma lēkmes, kas nereti pāriet atklātā vandālismā, fiziskā agresijā pret citiem un antisociālās darbībās. Par uzvedības traucējumiem pirmsskolas un skolas periodā uzskata gadījumus, kad situācijai neadekvātā un nepieņemamā darbība:

- 1) kļūst izteiktāka un nav regulējama;
- 2) nostiprinās par uzvedības modeli (atkārtojas dažādās situācijās, pie dažādiem kairinātājiem);
- 3) traucē veidot sadarbību ar līdzcilvēkiem;
- 4) kombinējas ar neirotikām izpausmēm.

Antisociālas attīstības izpausmes ir variatīvas, no vienkāršas nepaklausības līdz fiziskai vardarbībai. Daži antisociālās uzvedības veidi bērniem ar saglabātu intelektuālās attīstības gaitu kļūstot pieaugušiem mazinās (piemēram, vecāku prasību nerespektēšana). Savukārt citi pastiprinās un gūst iespējas izpausties: bērni draudzējas ar citiem uzvedības problēmu bērniem. Uzvedības negatīvās izpausmes bērnībā biežāk sastopamas zēniem, tomēr šī atšķirība zūd pusaudžu periodā. Ieilgušas uzvedības problēmas un uzvedības traucējumi, kas saistās ar agresivitāti, kļūst ļoti noturīgi.

Psihiatrijā uzvedības problēmas apraksta kā tiešus psihiskus traucējumus, kam raksturīgi noteikti simptomi. Kā terminu uzvedības traucējumu pieņēma 1950. gadā I psihiatrijas starptautiskajā kongresā (behavior disorder). Starptautiskās statistiskās slimību un veselības problēmu klasifikācijas 10. redakcijā, ko šobrīd izmanto arī Latvijas mediķi, psihiski un uzvedības traucējumi tiek apvienoti 14 kodu amplitūdā no F00 – F99. Neakcentējot to, ka jebkuru

psihisku traucējumu simptomi ir arī uzvedības problēmas, izdalīti ir īpaši slimību stāvokļi, kas tieši norāda uz uzvedības traucējumiem.

Psiholoģijā uzvedības problēmas iedala kategorijās, kas raksturo ārējās izpausmes:

1) atklāti slēpta uzvedība (kaitniecība, citu īpašuma bojāšana) – melošana, vandālisms, zagšana, dedzināšana, cietsirdība pret dzīvniekiem;

2) atklāti destruktīvā uzvedība (agresija) – uzbrukumi, cietsirdība, atriebība, citu vainošana, kaušanās, huligānisms;

3) slēpti nedestruktīvā uzvedība (personas statusa traucējumi) – lamāšanās, bēguošana, noteikumu pārkāpšana, neattaisnoti kavējumi, apreibinošu vielu lietošana;

4) atklāti nedestruktīvā uzvedība (opozicionāra uzvedība) – uzbāzība, citu nicināšana, uzbudinājums, kašķīgums, ļaunums, aizvainojums (Loeber, Green, Lahey & Kalb, 2000).

Pedagoģijā uzvedības problēmas tiek aplūkotas saistībā ar mācību sasniegumiem un audzināšanas rezultātiem. Uzvedības traucējumi bērniem ir attīstības traucējumi, tāpēc to izpratnes nodrošināšanā būtiski aktualizēt Ļ. S. Vigotska ideju par primāro, sekundārajiem un turpmākajiem traucējumiem. Primārā traucējuma pamats ir patoloģiskā stāvokļa bioloģiskā un sociālā izcelsme:

- centrālās nervu sistēmas organiski bojājumi;
- sociālā nodrošinājuma kvalitātes trūkums.

Sekundārie traucējumi ir izziņas darbība: domāšana, valoda, motorika, sociālā uzvedība, kas ir pedagoģiskās korekcijas objekti. Sekundārie traucējumi ir tie, kas izglītības procesu padara sarežģītāku. Turpmākie traucējumi ir tieši personības traucējumi, emocionālie – gribas traucējumi, jūtu, neirodinamikas traucējumi, nepilnvērtības komplekss, mācību motivācijas trūkums, uzvedības deprivācija.

Negatīvās uzvedības izpausmes:

- Nepaklausība – visbiežāk pirmsskolas periodā un jaunākajā skolas vecumā, pretošanās prasībām, lūgumiem, padomiem, uzvedības normām.
- Draiskulība – īss bērna uzvedības periods, kurā atspoguļojas aktivitāte, iniciatīva, īpašs raksturotājs ir pozitīva attieksme pret notikušo, milzīgs apmierinājums par padarīto, kas noteikti ir bez ļauna nodoma.
- Dauzīšanās – uzvedības epizode, kurā atspoguļojas izdoma, aktivitāte, iniciatīva. Atšķirībā no delvera dauzoņa jau pārkāpj noteikto kārtību, apzināti un tīšām veic darbības, kuras rada nekārtības un kaitē citiem.
- Pārkāpums – sociāli bīstama parādība, parasti atkārtojas un ir izplānota vai ar īpašu nodomu. Ja pārkāpumi atkārtojas, ir pamats uzskatīt, ka stabilizējas negatīvi uzvedības modeļi. Bieži pārkāpumus attaisno ar vecumposma īpatnībām un mirkļa iegribām, bērna neprasmi kontrolēt uzvedību.
- Negatīvisms – nemotivēta un nepamatota pretošanās apkārtējo cilvēku ietekmei, mēdz būt aktīvs negatīvisms – darīt pretēji prasībām, un pasīvs negatīvisms – atteikšanās darīt prasīto.
- Spītība – uzvedība tuva negatīvismam, neatlaidīga nepaklausība. Spītība vērojama situācijās, kad tiek turpināta darbība, kura kļuvusi pilnīgi nelietderīga un nevajadzīga. Spītība ir pamats melošanai kā arī neirotiskiem stāvokļiem: neirozēm, uzbudinājumiem, tieksmi uz tračiem. Ja šīs izpausmes kļūst hroniskas, audzināšana ir problemātiska.
- Kaprīzes – bezmērķīga un nelietderīga darbība un rīcība, pretojoties pieaugušo prasībām, padomiem, norādījumiem, lai paliktu pie sava. Ārēji vērojams uzbudinājums, raudāšana, nemērķtiecīgu kustību aktivitāte. Kaprīzes var būt epizodiskas, bet var kļūt par rakstura iezīmi un uzvedības formu. Parasti kā cēlonis ir nenobriedusi nervu sistēma un

uzbudinājuma pārsvars pār bremzēšanas procesiem – nogurums, uzbudinājums, spēcīgi pārdzīvojumi, bet būtiskākais ir nepareiza audzināšana.

- Patvaļība – patstāvības un gribas veidošanās rezultāts, neprasmē izvēlēties adekvātus līdzekļus pašapliecināties. Absolūta, akla prasību izpildes pieprasīšana pastiprina patvaļības izpausmes.
- Rupjība, nekaunība – necienīga izturēšanās pret līdzcilvēkiem, nereti veidojas nepareizi realizējoties iekļūšanai pieaugušo kārtā un kautrējoties izrādīt maigumu. Rupjība raksturīga nesavaldīgiem bērniem.
- Nedisciplinētība – mēdz būt ļaunprātīga un neļāunprātīga, biežāk novērojama zēniem. Ļaunprātīga nedisciplinētība atkārtojas.
- Likumpārkāpumi – sociāli un pedagoģiski nepiemērotos apstākļos iespējama bērnu un pusaudžu iekļaušanās prettiesisku darbību veikšanā.

Visos neatbilstošās uzvedības gadījumos vērojams bērnu emocionālās spriedzes pieaugums, ko raksturo pārāk sakāpinātas sajūtas, emocijas un pārdzīvojumi. Spriedze parasti veicina realitātes sajūtas zaudēšanu, paškontroles pazemināšanos, nespēju pareizi vērtēt savu uzvedību. Satrakojušos emociju iespaidā bērns tāpat kā pieaugušais pārstāj kontrolēt savu rīcību un kļūst spējīgs uz neprātīgām darbībām. Šādās situācijās viegli ir kļūt rupjam, iesist kādam, kaut ko salauzt. Ar ko citu uz situācijas pasliktināšanos, lai atbild neaizsargāts, vājš cilvēks, ja ne ar savas uzvedības izmaiņām? tādā gadījumā, neatbilstošā uzvedība ir bērna reakcijas uz viņam nepieņemamu situāciju. Nepiemērota uzvedība ir bērna atbildes reakcija uz situācijām, kuras neatbilst viņa paša pieņēmumiem, vērtībām, uzskatiem. Parasti tāda reakcija veido sarežģītu raksturu. Ja tādas situācijas ir biežas un dziļi skar bērna jūtas, tad reakcija uz tām kļūst pastāvīga, darbības modeļi nostiprinās bērna apziņā, un deviantā uzvedība bērnam kļūst par normu. Sekojoši tas kļūst par traucējumu – uzvedības traucējumu. Tādus uzvedības traucējumus var uzskatīt par dzīves laikā iegūtu uzvedības modeli. tas nav saistīts ar iedzimtību vai kādām saslimšanām, to pamatā ir noteikti cēloņi un noteiktas sekas situācijām. Parasti vispirms izveidojas situācija, kura bērnam ir sveša, nepieņemama, grūti pārvarama, pārdzīvojumu un aizvainojumu izraisīša, patmīlību aizskarīša. Situācija kļūst par kairinātāju un uzvedības izpausmju mehānismu iedarbinošu objektu. Kad kairinātājs ir sasniedzis kritisko robežu, tas izraisa atbildes reakciju, ar kuru bērns mēģina likvidēt viņam smagos pārdzīvojumus.

Devianta uzvedība nav bīstama tikai disciplīnas nozīmē. Pat vissmagākos uzvedības pārkāpumus ir iespējams pārdzīvot, būtība ir sekās. Neatbilstošā uzvedība veido raksturu, kas ietekmē visu turpmāko cilvēka dzīvi. Ja tādu uzvedību laikus nepamana un nemaina, tad sabiedrībā ir nelīdzsvarots, morāli nenobriedis, dažādām ietekmēm pakļāvīgs, bez dzīves principiem esošs, vājš un neirotisks cilvēks. Lūk, kāpēc uzvedības nepilnību korekcija ir svarīga un ne tikai vēlama.

Bērnu darbībā vērojamas trīs galvenās deviantas uzvedības stratēģijas:

- prasību un vēlmju apmierināšana (panākt savu);
- varas realizēšana;
- atriebības realizēšana.

Uzvedības traucējumu korekcija ir piemērotu uzvedības ieradumu veidošana, tas nozīmē tādu ieradumu, kad bērns vairs nevar rīkoties savādāk, kad atbilstošās uzvedības realizācija kļuvusi par nepieciešamību.

Lai veiksmīgi novērstu nepiemērotu uzvedību un veidotu konstruktīvu sadarbību starp skolotāju un skolēnu, svarīgi ir :

- noskaidrot patiesos rīcības motīvus (uzvedības raksturojums, motīvu izpratne);
- atbilstoši tiem izvēlēties paņēmienus, lai novērstu un pārtrauktu negatīvo darbību;

- izstrādāt savu pedagoga uzvedības stratēģiju, kura samazinātu iespējas šādai rīcībai atkārtoties turpmāk (pedagoģiskās stratēģijas izglītības iestādē, bērna vecāku iesaistīšana uzvedības traucējumu korekcijā).

Uzvedības kopējie pedagoģiskās korekcijas mērķi ietver problēmas risinājumu un bērna sekmīgu atgriešanos mācību vidē. Tūlītējā korekcija nosaka mērķi panākt, lai pēc iespējas ātrāk pārtrauktu neadekvāto uzvedību, savukārt ilglaicīgos korekcijas mērķus raksturo uzvedības traucējuma izpausmju nepieļaušanu vai neatkārtošanos. Citiem pieņemamus uzvedības modeļus bērni apgūst attiecībās, galvenokārt attiecībās ar pieaugušajiem.

Pedagoģa attieksmes maiņa negatīvās uzvedības tūlītējai pārtraukšanai un nepieļaušanai ietver sekojošus uzdevumus:

- 1) vērtēt bērna rīcību ne pašu bērnu;
- 2) valdīt savas negatīvās emocijas vai demonstrēt tās bērnam saprotami un pieņemami;
- 3) nepastiprināt sasprindzinājumu attiecībās ar bērnu;
- 4) pārrunāt rīcību ar bērnu vēlāk;
- 5) necīnīties ar to, kas netraucē pašam un citam;
- 6) demonstrēt draudzīgas un pieņemamas uzvedības modeli.

Galvenie bērna uzvedības maiņas priekšnoteikumi:

- nodrošināt, lai nevēlamā uzvedība netiktu pastiprināta, piemēram, lai citi nepievērš uzmanību muļķībām, lai citi nesit pretī, lai skolotāji neļauj pārtraukt pildīt uzdevumu, ja bērns ir palīdis klasē zem galda;
- iemācīt bērnam jaunas prasmes problemātisko prasmju vietā – nodrošināt, lai jaunajām prasmēm būtu vismaz tikpat daudz pastiprinātāju, cik līdzšinējai uzvedībai;
- pielāgot vidi bērniem ar dažādu veidu attīstības traucējumiem, piemēram, ja bērnam ir uzmanības deficīta sindroms, tad nevajag likt viņam sēdēt pēdējā solā, neliegt iespēju ieturēt pauzi.

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Bērns ar traumatisku pieredzi. Izaicinājumi skolā.

Vineta Laizāne

VBTAI Konsultatīvās nodaļas psiholoģe
Sertificēta izglītības un klīniskā psiholoģe

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Var būt viens
notikums vai
vairāki notikumi

Bērns var būt
liecinieks vai
piedzīvojis
notikumu tieši

Notikums var radīt
tiešus vai uztvertus
nāves draudus,
draudus par
nopietnu
ievainojumu vai
seksuālu pārkāpumu

Kas ir trauma?

Pieredze ir
subjektīva

Bieži ietekmē
attiecības,
pašregulāciju,
pamata pārliecības
par sevi, citiem un
savu vietu pasaulē

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Kas ir trauma?

- Sākotnēji medicīnisks termins, lai apzīmētu ievainojumu. Tad to sāka izmantot, lai aprakstītu emocionālu ievainojumu.
- Trauma ir pārmērīgs vai hronisks stress, kas pārsniedz cilvēka spēju tikt ar to galā kā rezultātā cilvēks jūtas ievainojams, bezpalīdzīgs un nobijies.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Traumas pieredze. Piemērs

Kārlis ir tikko pārnācis uz 3.klasi pēc ievietošanas audžuģimenē. Es gribēju, lai viņš justos gaidīts skolā un, ejot viņam garām stundas laikā, viegli uzliku roku uz pleca.

Viņš iesita man pa roku. Tad sāka uz mani draudīgi lūkoties caur pieri.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

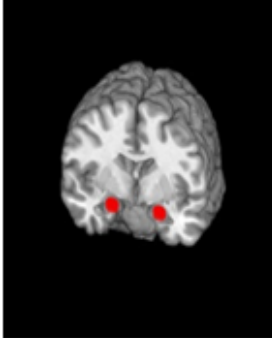

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Trauma ietekmē mācīšanos

- Draudi, apvainojumi, sarkasms aktivizē mandeli.
- Kad mandele tiek aktivizēta klasē, nepieciešamas **vismaz 30 – 90 minūtes, lai nomierinātos līdz mācīšanās līmenim.**

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EEROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
funds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Traumas sensitīva reakcija. Piemērs

Šķiet, es Kārli netīšām sabaidīju. Izskatās, ka viņš negrib, ka viņam pieskaras. Iespējams, viņam ir arī citi atgādinājumi par traumu. Šobrīd viņš ir pārlieku uzvilktis un jūtas kā iedzīts stūrī.

Ja tagad es kaut ko viņam papildus lūgšu vai no viņa sagaidīšu, viņš var vēl vairāk uzvilkties un tas padarīs situāciju sliktāku.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EEROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
funds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Traumas sensitīva reakcija. Piemērs

Es viņam pateicu, ka mēs pārrunāsim par to,
kas tikko notika, tiklīdz viņš atgūs mieru.

Man viņam jāpalīdz justies drošībā vai arī
viņa uzvedība nemainīsies un viņš neko
neiemācīsies no tā, ko pārrunāsim.

Man vairāk jānoskaidro par Kārļa vajadzībām.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Traumas sensitīva pieeja. Paņēmieni

Izvērtē bērna situāciju

- Kas šobrīd šim bērnam ir vajadzīgs?
- Cik emocionāli aktivizēts ir šis bērns?
- Vai bērns jūtas droši?
- Vai šobrīd šeit ir kādi atgādinājumi par traumu?
- Kāds ir mans balss tonis?
- Vai esmu bērna līmenī?
- Vai nepieciešams šo pārrunāt prom no citu acīm?

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Traumas sensitīva pieeja. Paņēmieni

Klases ierastā kārtība

- Kā ienākt klasē un kā uzsākt darbu?
- Kā paredzēt dienas kārtību?
- Kā rīkoties, kad trūkst mācību procesam nepieciešamie līdzekļi?
- Kā rīkoties, kad nepieciešama palīdzība?
- Kā rīkoties, kad vajag iziet uz tualeti?
- Kā rīkoties, ja kāds dara pāri?

Signāli, kas palīdz saprast darbības maiņu

Kā zināt, ka bērns visu dara pareizi?

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
funds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Traumas sensitīva pieeja. Paņēmieni

- Sasveicinies pie durvīm
- Iemāci uzmanības pievēršanas signālus
- Stundu sākuma / beigu rituāls
- Māci, kāda uzvedība tiek sagaidīta
- Apstiprini vēlamu uzvedību
- Klases tradīcijas

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
funds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Kāpēc svarīgi saglabāt mieru pašam

- Mierīga un ciempilna pieaugušā izturēšanās modelē atbilstošu uzvedību bērniem.
- Emocionāla pieaugušā izturēšanās var saasināt situācijas emocionālo intensitāti un radīt cīņu par varu.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Īpašais sveiciens

<https://www.youtube.com/watch?v=yYeDQi6X0mg>

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

VBTAI īstenotais ESF līdzfinansētais projekts Nr.9.2.1.3/16/I/001

Starpinstitucionālā sadarbība atbalsta programmas īstenošanas procesā: veiksmīgie risinājumi un grūtību jomas

Inga Millere
Konsultatīvās nodaļas vadītāja

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
Fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Konsultatīvā nodaļa skaitļos

Laika periodā no 2016.gada
1.novembra līdz 2019.gada
13.martam izstrādātas:

558 bērnu atbalsta
programmas.

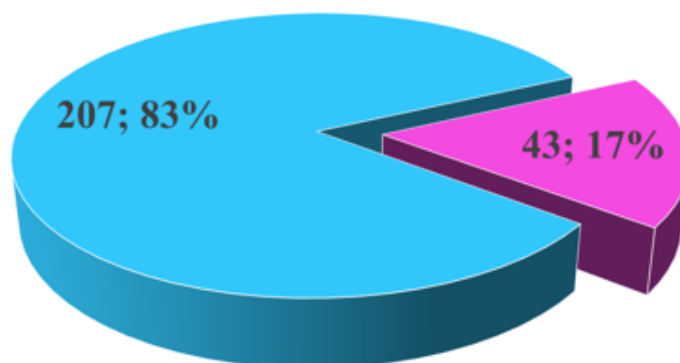
NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
Fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

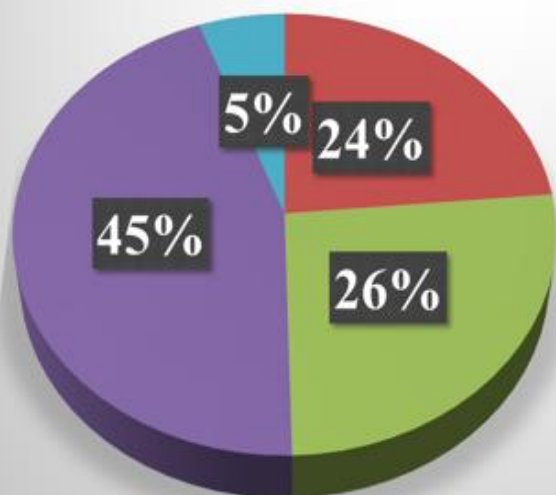
Konsultatīvā nodaļa skaitļos 2018.gadā pieteikto bērnu skaits konsultācijām - **250**

- meiteņu skaits un īpatsvars (%)
- zēnu skaits un īpatsvars (%)

Konsultatīvā nodaļa skaitļos

Sadalījums pēc bērnu vecuma

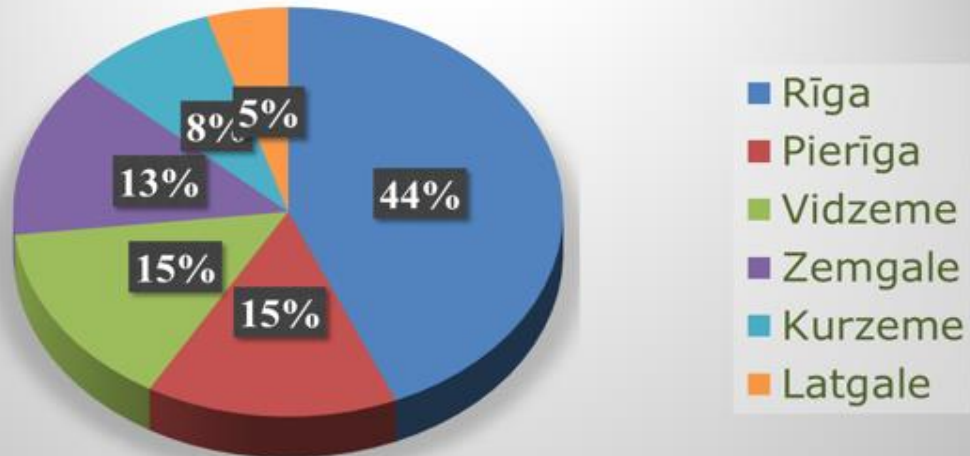
- Pirmskola
- Sākumskola
- Pamatskola
- Vidusskola

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Konsultatīvā nodaļa skaitļos

Sadalījums pēc bērnu dzīves vietas

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Sadarbības izaicinājumi

Atšķirīgs viedoklis un nepietiekams dialogs par bērna uzvedības problēmām sadarbības partneriem:

- ❖ Vecākiem/citiem likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem;
- ❖ Izglītības iestāžu skolotājiem un atbalsta speciālistiem;
- ❖ Sociālo dienestu speciālistiem.

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

NACIONĀLAIS
ATĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonda

Grūtības

- ❖ Neregulāra un mazefektīva starpinstitūciju sadarbība;
- ❖ Nepietiekams sociālo pakalpojumu klāsts pašvaldībās ģimenēm ar bērniem ar uzvedības problēmām;
- ❖ Nepietiekami speciālistu un finanšu resursi;
- ❖ Nepietiekams atbalsts speciālistiem personisko un profesionālo resursu atjaunošanai.

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

NACIONĀLAIS
ATĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonda

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Iespējas

- ❖ Vecākiem/citiem likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem būt drosmīgiem, uzņēmīgiem, savlaicīgi meklēt atbalstu un palīdzību pie speciālistiem.
- ❖ Izglītības iestāžu skolotājiem un atbalsta speciālistiem būt vērīgiem, atsaucīgiem, iesaistīties un nekautrēties savlaicīgi lūgt atbalstu un palīdzību citām sadarbības iestādēm. Nepalikt grūtībās vieniem!
- ❖ Sociālajiem dienestiem sadarbībā ar pašvaldību, iespēju robežās, attīstīt jaunus sociālos pakalpojumus un sniegt psihosociālu, informatīvu un iedrošinošu atbalstu ģimenēm.

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Ieguvumi

- ❖ Dzīvespriecīgi bērni – apmierināti vecāki;
- ❖ Pirmsskolās un skolās pozitīvs mikroklimate bērnu un darbinieku kolektīvā;
- ❖ Mazinās speciālistu profesionālās izdegšanas riski;
- ❖ Pašvaldības attīstās, radot mūsdienīgas un drosmīgas idejas pakalpojumu attīstībai ģimenēm ar bērniem.

NACIONĀLAIS
APĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālā
fondā

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Saskarsmes un kognitīvo procesu attīstīšana mācību procesā.

Nodarbības vadītāja E. Feodorova, Mg.psyh.,
Kokneses internātpamatskolas – attīstības centra psiholoģe

Konsultācijas. Ieteikumi. Situāciju analīze.

Nodarbības vadītāja V.Laizāne,
VBTAI Konsultatīvās nodaļas klīniskā psiholoģe

Traumas sensitīva klase

1. Veido drošu vidi
Ņem vērā ne tikai fizisko, bet arī emocionālo drošību
2. Iepilāno paredzamību
Uzraksti vai vizuāli attēlo gaidāmos notikumus un sagatavo bērnu pārmaiņām.
Tas palīdz radīt drošības izjūtu.
3. Stiprini uzticēšanos
Turī solījumus un situācijās, kur izmaiņas ir neizbēgamas, esi saprotams un "caurspīdīgs", sniedzot paskaidrojumus.
4. Piedāvā ierobežotas izvēles
Stiprini bērnu un piedāvā "vara kopā" nevis "vara pār" stratēģijas.
5. Saglabā mieru
Palīdzi bērniem un sev palikt optimālā emocionālā līmenī, kas veicina mācīšanos.
Turī gatavībā emociju regulācijas paņēmienus, lai palīdzētu bērniem atgūt mieru (ja dusmīgi, nervozi, satraukti) vai kļūt aktīvākiem (ja nomākti, noguruši, sastinguši).

- Kā ienākt klasē un kā uzsākt darbu?
- Kā paredzēt dienas kārtību?
- Kā rīkoties, kad trūkst mācību procesam nepieciešamie līdzekļi?
- Kā rīkoties, kad nepieciešama palīdzība?
- Kā rīkoties, kad vajag iziet uz tualeti?
- Kā rīkoties, ja kāds dara pāri?
- Signāli, kas palīdz saprast darbības maiņu

- Izvērtē bērna situāciju
- Kas šobrīd šim bērnam ir vajadzīgs?
- Cik emocionāli aktivizēts ir šis bērns?
- Vai bērns jūtas droši?
- Vai šobrīd šeit ir kādi atgādinājumi par traumu?
- Kāds ir mans balss tonis?
- Vai esmu bērna līmenī?
- Vai nepieciešams šo pārrunāt prom no citu acīm?

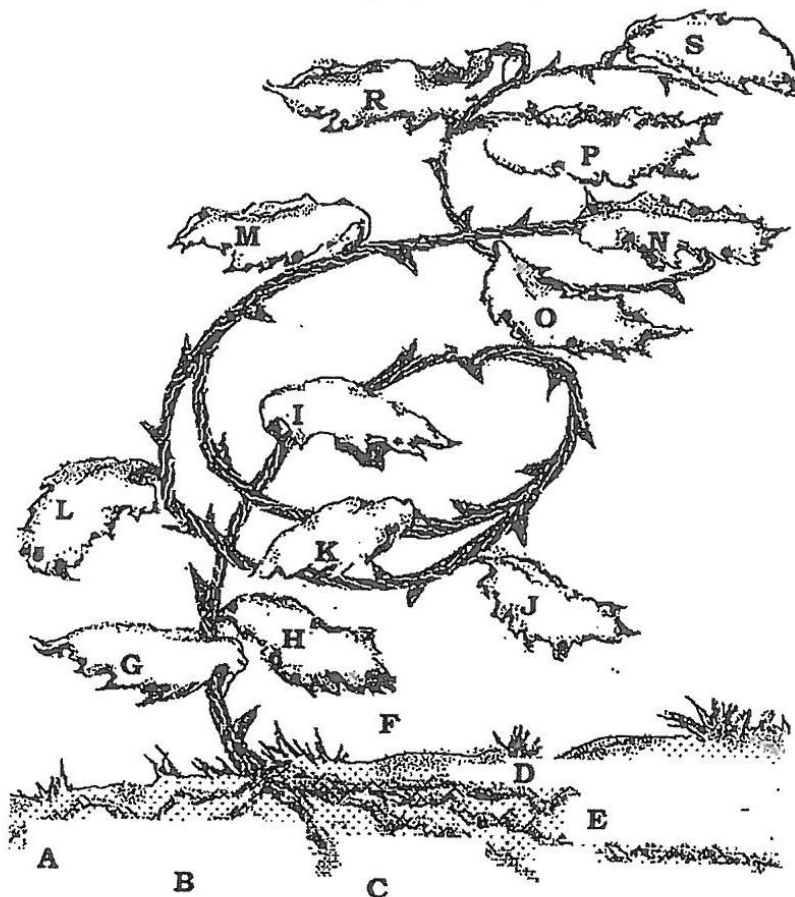
- Sasveicinies pie durvīm
- Iemāci uzmanības pievēršanas signālus
- Stundu sākuma / beigu rituāls
- Māci, kāda uzvedība tiek sagaidīta
- Apstiprini vēlamu uzvedību
- Klases tradīcijas

Bērni ar uzvedības traucējumiem. Problēmsituāciju risinājumu meklējumi.

Nodarbības vadītājs J.Pāvulēns,
VBTAI Projektu konsultants bērnu tiesību aizsardzības jomā

Nezāle (The Vile Weed: How Violent Behavior Is Rooted in Early Childhood)

Adaptēts no Patterson, G. R., Reid, J. B., Dishion, T. J. (1992). *A Social Learning Approach, Volume 4: Antisocial Boys, Eugene, OR: Castalia.*

1. Disfunkcionāli vecāki	2. Bērna likumpārkāpumi	3. Zems bērna pašvērtējums
4. Bērnu atstumj, nepieņem, noraida vienaudži	5. Gadījuma darbi, haotiska nodarbinātība (bērnām)	6. Stress un spriedze vecāku ģimenē
7. Bērns sāk apreibinošu vielu lietošanu	8. Nekompetenti vecvecāki	9. Ievietošana korekcijas/ārstniecības iestādēs
10. Asociāla bērna uzvedība	11. Vecāki apzināti atstumj, nepieņem, noraida bērnu	12. Bērna iesaistīšanās asociālā grupā
13. Nepietiekama ārējā uzvedības kontrole	14. Bērna nesekmība (plašā nozīmē), neveiksmīgums	15. Bērna nervu darbības īpatnības
16. Vecāku atkarību problēmas	17. Depresīvs bērna noskaņojums	18. Nepilnvērtīgas attiecības savā ģimenē (bērnām)